

Marcin Kazimierczuk

Wolność tworzenia i działania związków zawodowych jako cecha ustroju Rzeczypospolitej Polskiej

Studia Prawnoustrojowe nr 29, 109-124

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Marcin Kazimierczuk

Katedra Historii Państwa i Prawa Polskiego i Doktryn Polityczno-Prawnych
Wydział Prawa i Administracji UWM

Wolność tworzenia i działania związków zawodowych jako cecha ustroju Rzeczypospolitej Polskiej

Wprowadzenie

Uchwalona 2 kwietnia 1997 r. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej¹ w art. 12 zapewnia wolność tworzenia i działania związków zawodowych i innych dobrowolnych zrzeszeń². Tę ogólną dyrektywę precyzuje art. 59 ustawy zasadniczej, statujący podstawowe wolności związkowe w stosunkach przemysłowych i ich gwarancje. Konkretnie rzecz ujmując, w ust. 1 zapewnia się wolność zrzeszania w związkach zawodowych, organizacjach społeczno-zawodowych rolników oraz organizacjach pracodawców. W ust. 2 i 3 art. 59 ustanowiono prawo do rokowań zbiorowych oraz prawo do strajku i akcji protestacyjnej.

Wolność zrzeszania się w związki zawodowe (zwana inaczej wolnością koalicji) oraz inne wolności związkowe zostały w Konstytucji RP zapisane wśród praw i wolności politycznych³, inaczej niż wszelkie inne prawa i wolności pracownicze, które znalazły się w grupie wolności i praw ekonomicznych, socjalnych i kulturalnych. W efekcie w ujęciu konstytucyjnym *polityczność* wolności związkowych, zwłaszcza wolności zrzeszania, należy pojmować jako możliwość zbiorowego oddziaływania pracowników na kształt i funkcjonowanie szeroko pojętych stosunków społeczno-ekonomicznych poprzez upodmiotowienie w relacjach z organami władzy i administracji publicznej. W tym miejscu należy zaakcentować, że w żadnym wypadku owa *polityczność* wolności zrzeszania nie może być w państwie demokratycznym pretekstem dla przejmowania przez związki zawodowe roli i zadań partii politycznych.

¹ Dz. U. nr 78, poz. 483.

² W. Sanetra, *Prawa (wolności) pracownicze w Konstytucji*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 1997, nr 11, s. 2 i n.; L. Florek, *Konstytucyjne gwarancje uprawnień pracowniczych*, „Państwo i Prawo” 1997, nr 11–12, s. 195.

³ Zob. W. Zakrzewski, [w:] W. Skrzydło, *Polskie prawo konstytucyjne*, Lublin 2000, s. 182–183.

W Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej zrzeszanie się zostało ujęte jako *wolność obywatelska*. Konstytucja podkreśla szczególną rolę związków zawodowych w realizacji zasady pluralizmu. W myśl art. 12 Konstytucji Rzeczpospolita Polska zapewnia wolność tworzenia i działania związków zawodowych. Wolność zrzeszania się w związki zawodowe jest też gwarantowana przez art. 59 Konstytucji. Respektowanie wolności zrzeszania się w związki zawodowe w systemie ustawodawstwa Rzeczypospolitej Polskiej stwarza korzystne warunki dla rozwoju pluralizmu oraz przyczynia się do umocnienia demokratycznego porządku państwa i idei społeczeństwa obywatelskiego.

Geneza unormowań wolności zrzeszania się w związki zawodowe w polskich ustawach zasadniczych

Analizując art. 59 Konstytucji RP z 1997 r., warto podkreślić, że jest to pierwszy w historii polskiego prawodawstwa akt prawny tej rangi, który kompleksowo reguluje wolności związkowe. Wcześniej obowiązujące ustawy zasadnicze poświęcały tej kwestii niewiele miejsca. I tak w art. 108 Konstytucji marcowej z 1921 r.⁴ przyjęto, że obywatele mają prawo do koalicji, zgromadzenia się i zawierania stowarzyszeń i związków. W tej regulacji uwagę zwraca brak wyraźnego wyodrębnienia wolności zrzeszania się w związki zawodowe (wolności koalicji) z ogólnie pojmowanej wolności zgromadzeń oraz brak literalnego potwierdzenia tej wolności wobec pracodawców.

Konstytucja uchwalona w dniu 23 kwietnia 1935 r.⁵ w ogóle nie posługiwała się pojęciem prawa koalicji, zadowalając się wyłącznie klauzulą ogólnej natury, sformułowaną w art. 5 ust. 2: „zapewnia się obywatelom możliwość rozwoju ich wolności osobistych oraz wolności zgromadzeń, słowa i zrzeszeń”. Jednocześnie w ust. 3 tegoż przepisu wprowadzono zastrzeżenie, że prawa, w tym także wolność zrzeszania się, nie przysługują bezwarunkowo, gdyż ich granicą jest dobro powszechne.

Nieco inne, lecz w swej istocie także restrykcyjne rozwiązania normatywne w kwestii wolności zrzeszania się w związki zawodowe obowiązywały w PRL. W art. 84 Konstytucji z 22 lipca 1952 r.⁶ w rozdziale VIII dotyczącym podstawowych praw i obowiązków obywateli przyjęto, że: „w celu rozwoju aktywności politycznej, społecznej, gospodarczej i kulturalnej Rzeczpospolita zapewnia obywatelom prawo zrzeszania się, a związki zawodowe i inne organizacje skupiają obywateli dla czynnego udziału w życiu społecznym, gospodarczym i kulturalnym” (art. 84 ust. 2). Centralne znaczenie w kwestii ograniczeń wolności związkowych

⁴ Dz. U. z 1921 r., nr 44, poz. 267.

⁵ Dz. U. 1935 r., nr 30, poz. 227.

⁶ Tekst jedn.: Dz. U. z 1976 r., nr 7, poz. 36 z późn. zm.

miał jednak ust. 3 omawianego przepisu⁷. Zakazywał on bowiem tworzenia i uczestnictwa w zrzeszeniach, których cel lub działalność godziła w ustrój socjalistyczny i porządek prawny PRL. Podkreśleniu roli związków zawodowych w gospodarce socjalistycznej miał służyć art. 85 Konstytucji z 1952 r., przewidujący aktywne uczestnictwo tych podmiotów w „kształtowaniu i realizacji zadań społeczno-gospodarczego rozwoju kraju”. Rozwiązanie to w płaszczyźnie normatywnej realizowało stalinowską ideę związków zawodowych spełniających funkcje *pasa transmisyjnego* partii do mas. W tym kontekście nie budzi zdziwienia fakt, iż prawo zrzeszania zadekretowane w ustawie zasadniczej nie było poparte żadnymi gwarancjami niezależności i samorządności, co w praktyce do sierpnia 1980 r. czyniło szumne konstytucyjne zapisy zupełnie bezwartościowymi⁸.

Faktyczny monopol Zrzeszenia Związków Zawodowych w PRL został przełamany w wyniku wydarzeń na Wybrzeżu w sierpniu 1980 r. Strajkujące załogi domagały się m.in. zadekretowania prawa zrzeszania się w wolnych związkach zawodowych. Istotą problemu była konieczność umieszczenia nowych związków w systemie prawnym, ze względu na uzasadnione przekonanie społeczne, iż totalitarny reżim za pomocą środków administracyjno-policyjnych ogranicza wolność związkową pracowników. W efekcie porozumień sierpniowych ówczesne władze dopuściły do wykształcenia limitowanego pluralizmu związkowego, którego widocznym przejawem stała się działalność NSZZ Solidarność, NSZZ Solidarność Rolników Indywidualnych oraz szeregu autonomicznych związków zawodowych. Jednakże po wprowadzeniu 13 grudnia 1981 r. stanu wojennego nastąpił powrót do monizmu w polskim ruchu związkowym⁹. Prawdziwy przełom w tej materii miał miejsce dopiero po zakończeniu obrad Okrągłego Stołu, gdy w ramach porozumienia z 5 kwietnia 1989 r. przyjęto model pluralizmu związkowego, którego istotą stało się swobodne kształtowanie związkowych struktur organizacyjnych na zasadach branżowych, terytorialnych, zawodowych i innych. Wskazane wyżej porozumienia Okrągłego Stołu, obok innych ustaleń, przewidywały przywrócenie pełnej wolności związkowej. Uznano również, że gwarancja tej wolności powinna zostać wprowadzona bezpośrednio do Konstytucji. Uchwalona 17 października 1992 r. ustawa konstytucyjna o wzajemnych stosunkach między władzą ustawodawczą i wykonawczą Rzeczypospolitej Polskiej oraz samorządzie terytorialnym¹⁰, określana potocznie jako „Mała Konstytucja”, zgodnie z art. 77 pozostawiła w mocy m.in. przepisy rozdziału ósmego „Podstawowe prawa i obowiązki obywateli” Konstytucji z 22 lipca 1952 r. Artykuł 84 zapewniał obywatelom Rzeczypospolitej Polskiej prawo zrzeszania się. Natomiast

⁷ Według leninowskiej koncepcji, związki zawodowe miały być „szkołą demokracji, kształtująca osobowość człowieka”. Bliżej na ten temat zob. K. Krzekotowska, *Problemy ruchu zawodowego we współczesnym świecie*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 1988, nr 2, s. 33.

⁸ Sytuacja ta uległa zmianie po przemianach ustrojowych dokonanych po 1989 r. Zob. orzeczenie TK z dnia 12 lutego 1991 r., sygn. akt K. 6/90, OTK 1991, poz. 1.

⁹ Zarządzenie Prezesa Rady Ministrów z 13 grudnia 1981 r. (M.P. nr 30, poz. 273).

¹⁰ Dz. U. nr 84, poz. 426.

art. 85, dotyczący bezpośrednio związków zawodowych, podkreślał ich doniosłą rolę społeczną jako reprezentanta interesów i praw ludzi pracy oraz wskazywał na pozycję ruchu związkowego będącego „szkołą obywatelskiej aktywności i zaangażowania w budowie społeczeństwa obywatelskiego”.

Konstytucyjne podstawy wolności zrzeszania się w związki zawodowe

Na tle funkcjonujących w przeszłości w systemie prawodawstwa polskiego regulacji prawnych odnoszących się do wolności zrzeszania się w związki zawodowe rozwiązania przyjęte w Konstytucji z 2 kwietnia 1997 r. jawią się jako kompleksowe i szeroko uwzględniające międzynarodowe standardy. Doniosłość konstytucyjnej regulacji przejawia się przede wszystkim w tym, że wolność tworzenia i działania związków zawodowych została uznana w art. 12 za jedną z podstawowych cech ustroju Rzeczypospolitej¹¹.

Analizując postanowienia art. 12 Konstytucji z 1997 r., można skonstatować, że statuuje on nie tylko wolność tworzenia związków zawodowych, ale również wolność ich działania. Tym samym w płaszczyźnie konstytucyjnej zostały zadekretowane dwie inne wolności związkowe: samorządność i niezależność. Bez respektowania w stosunkach przemysłowych obu tych wolności trudno sobie wyobrazić swobodne działanie organizacji zrzeszających pracowników¹². Podobne stanowisko wyraża Trybunał Konstytucyjny, stwierdzając, że „artykuł 12 Konstytucji RP chroni wolność tworzenia i działania związków zawodowych od strony instytucjonalnej. Związki zawodowe uznane zostały – obok organizacji społeczno-zawodowych rolników, stowarzyszeń, ruchów obywatelskich i innych dobrowolnych zrzeszeń, a także fundacji – za ważny element konstytucyjnego ustroju Rzeczypospolitej Polskiej i element tzw. społeczeństwa obywatelskiego”¹³.

Z art. 12 Konstytucji RP, zgodnie z orzecznictwem Naczelnego Sądu Administracyjnego¹⁴, wyprowadzić można cechy, które powinny posiadać organizacje objęte jego regulacją:

- dobrowolność przynależności;
- do każdej formy organizacyjnej odnosi się zespół norm ustawowych określających jej strukturę, zakres praw i obowiązków stanowiących o jej organizacyjnej odrębności;

¹¹ Zob. M. Seweryński, *Konstytucyjne podstawy zbiorowego prawa pracy*, [w:] M. Wyrzykowski (red.), *Konstytucyjne podstawy systemu prawa*, Warszawa 2001, s. 89.

¹² P. Czamy, B. Naleziński, *Wolność zrzeszania się*, [w:] B. Banaszak, A. Preisner (red.), *Prawa i wolności obywatelskie w Konstytucji RP*, Warszawa 2002, s. 595.

¹³ Wyrok TK z dnia 24 lutego 2004 r., sygn. akt K 54/02, OTK-A 2004, nr 2, poz. 10.

¹⁴ Uchwała NSA z 12 dnia grudnia 2005 r., sygn. akt II OPS 4/05, ONSAiWSA 2006, nr 2, poz. 37.

- statuty określające cele i działalność organizacji powinny być zgodne z celami państwa i z prawem;
- w działalności statutowej organizacji są niezależne od organów władzy publicznej i innych podmiotów;
- organy organizacji pochodzą z wyborów dokonywanych na demokratycznych zasadach przez wszystkich członków organizacji, gdyż ich ogół zajmuje najwyższą pozycję w organizacji;
- państwo poprzez organy władzy publicznej nadzoruje lub kontroluje poszczególne organizacje.

W doktrynie spotkać można poglądy, iż postanowienia konstytucyjne dotyczące wolności zrzeszania się, w tym wolności zrzeszania się w związki zawodowe, nie tworzą przejrzystego systemu, porozmieszczane są w rozdziałach I i II i nie wiążą się w jedną logiczną całość¹⁵. Wśród wskazywanych głównych błędów ustrojodawcy w tej materii wymienia się zbędne powtórzenia w art. 12 i 59 ust. 1, a przede wszystkim błędy w systematyce tych przepisów, polegające na tym, że najbardziej ogólny przepis art. 58 ust. 1 stanowiący, że „Každemu zapewnia się wolność zrzeszania się”, umieszczono nie w rozdziale I Konstytucji RP wśród zasad naczelných, ale w rozdziale II dotyczącym wolności i praw politycznych, natomiast w rozdziale I znalazły miejsce szczegółowe przepisy dotyczące wolności zrzeszania się w wymienionych z nazwy organizacjach. Jednakże zdaniem Trybunału Konstytucyjnego „art. 12 nie rodzi zasadniczo ani zbiorowych, ani indywidualnych praw podmiotowych. Te ostatnie mają swoją odrębną podstawę konstytucyjną w przepisach rozdziału II Konstytucji RP, zaś treść normatywna wynikająca z art. 12 Konstytucji nie może zastępować innych bardziej konkretnych przepisów dotyczących tej problematyki”¹⁶. Trybunał wskazuje na komplementarność art. 12 oraz 58 i 59 Konstytucji¹⁷. Od strony podmiotowej zasadę ustrojową z art. 12 rozwijają i konkretyzują przepisy art. 58 i 59, gwarantując „každemu” wolność zrzeszania się oraz odrębnie wolność zrzeszania się w związkach zawodowych. Nie wydaje się też, by o odmiennej interpretacji i uznaniu, że z art. 12 można wyprowadzić samoistne prawo podmiotowe, miał decydować fakt, iż wymienia on z nazwy rozmaite organizacje, o których nie ma mowy w art. 58 i 59¹⁸. Można zatem stwierdzić, że przepisy art. 12 oraz 58 i 59 pozostają ze sobą w logicznym i funkcjonalnym związku, częściowo się pokrywają, gdy chodzi o rodzaje zrzeszeń, a częściowo się dopełniają¹⁹.

¹⁵ S. Jarosz-Żukowska, *Charakter i znaczenie wolności i praw jednostki wyrażonych w Rozdziale I Konstytucji RP*, [w:] M. Jabłoński (red.), *Wolności i prawa jednostki w Konstytucji RP*, t. I: *Idee i zasady przewodnie konstytucyjnej regulacji wolności i praw jednostki w RP*, Warszawa 2010, s. 124.

¹⁶ Wyrok TK z dnia 24 lutego 2004 r., sygn. akt K 54/02, OTK-A 2004, nr 2, poz. 10. Zob. także wyrok TK z dnia 7 marca 2000 r., sygn. akt K 26/98, OTK 2000, nr 2, poz. 57.

¹⁷ Postanowienie TK z dnia 21 listopada 2001 r., sygn. akt K 31/01, OTK 2001, nr 8, poz. 264.

¹⁸ Zdaniem K. Wojtyczka umiejscowienie przepisów dotyczących danej wolności lub prawa w poszczególnych rozdziałach Konstytucji nie ma związku z wagą danej wolności czy też prawa – K. Wojtyczek, *Konstytucyjny status jednostki w państwie polskim. Zagadnienia ogólne*, [w:] P. Sarnecki (red.), *Prawo konstytucyjne Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2011, s. 97.

¹⁹ S. Jarosz-Żukowska, op. cit., s. 125.

Konstytucyjne uprawnienia związków zawodowych

Kontynuując wywody na temat konstytucyjnego wymiaru wolności zrzeszania się w związki zawodowe i innych wolności związkowych, warto podkreślić, że art. 59 ustawy zasadniczej gwarantuje wolność zrzeszania się w związkach zawodowych, organizacjach społeczno-zawodowych rolników indywidualnych oraz w organizacjach pracodawców. Oznacza to, że organy władzy i administracji publicznej nie mogą wprowadzać arbitralnie żadnych ograniczeń tej wolności ani pozbawić związków zawodowych uprawnień przewidzianych w ust. 2²⁰ i 3²¹ art. 59 Konstytucji RP. Przyjęcie tego rodzaju rozwiązań sprawia, że normatywny poziom zabezpieczenia zrzeszeń pracowników jest zadowalający. Należy mieć bowiem na uwadze fakt, iż znaczenie tego rodzaju ochrony w stosunku pracy maleje w miarę wycofywania się państwa z zarządzania gospodarką.

Ustrojodawca w art. 59 zapewnia nie tylko wolność tworzenia i działalności związków zawodowych, ale równocześnie w ust. 2 i 3 przyznaje im pewne uprawnienia pozytywne, których katalog nie jest wyczerpujący, umożliwiające związkom zawodowym realizację ich zadań²². Jak słusznie stwierdził Trybunał Konstytucyjny: „Ustawodawca ma konstytucyjny obowiązek zagwarantowania związkom zawodowym niezbędnemu minimum uprawnień zapewniającego im możliwość skutecznej realizacji swoich celów, a zaniechanie wykonania tego obowiązku stanowi naruszenie art. 59 Konstytucji. Prawodawca konstytucyjny pozostawił jednak znaczną swobodę ustawodawcy w tej dziedzinie, ponieważ poza wymienionymi prawami do rokowań, zawierania układów zbiorowych i organizowania strajków nie sprecyzował bliżej szczegółowego zakresu uprawnień związków zawodowych w relacjach z pracodawcami. [...] Z art. 59 Konstytucji wynika obowiązek zagwarantowania minimalnego poziomu uprawnień związków zawodowych składających się na istotę wolności związkowych i umożliwiających obronę praw pracowniczych oraz współpracę z pracodawcami, a jednocześnie nakaz zapewnienia równowagi interesów związków zawodowych oraz pracodawców i ich organizacji”²³.

Rozważań na temat wolności zrzeszania się w związki zawodowe nie sposób oderwać od ogólnych założeń i zasad, które zostały sformułowane w Konstytucji RP. W szczególności należy mieć na uwadze art. 20 ustawy zasadniczej, na mocy

²⁰ Według art. 59 ust. 2 Konstytucji RP, związki zawodowe i ich organizacje mają prawo do rokowań, szczególnie w celu rozwiązywania sporów zbiorowych, oraz do zawierania układów zbiorowych pracy i innych porozumień. Zob. W. Sanetra, *Konstytucyjne prawo do rokowań*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 1998, nr 12, s. 3; por. L. Kaczyński, *Układ zbiorowy pracy – problem konstytucyjny*, „Państwo i Prawo” 1999, nr 8, s. 11–24.

²¹ W myśl art. 59 ust. 3 Konstytucji związkom zawodowym przysługuje prawo do organizowania strajków pracowniczych i innych form protestu w granicach określonych w ustawie. Zob. M. Seweryński, *Konstytucyjne podstawy zbiorowego prawa pracy*, [w:] M. Wyrzykowski (red.), op. cit., s. 102–103.

²² Zob. J. Buciska, *Społeczne prawa człowieka w Konstytucji RP na tle standardów międzynarodowych*, Siedlce 2008, s. 129.

²³ Wyrok TK z dnia 28 września 2006 r., sygn. akt K 45/04, OTK-A 2006, nr 8, poz. 111.

którego społeczną gospodarką rynkową opartą na wolności działalności gospodarczej, własności prywatnej oraz solidarności, dialogu i współpracy partnerów społecznych stanowi podstawę ustroju gospodarczego Rzeczypospolitej Polskiej. Nie ulega wątpliwości, że rynkowy charakter ustroju gospodarczego w znacznym stopniu zdeterminował przyjęty kształt wolności związkowych²⁴. Wolności przyznane w art. 59 ust. 1 należy również rozumieć w znaczeniu negatywnym – jako prawo do nieprzystępowania do organizacji wymienionych w tym przepisie oraz swobodę występowania z nich bez ponoszenia jakichkolwiek ujemnych następstw²⁵. Szerokie zakreślenie w art. 59 Konstytucji RP wolności zrzeszania się w związkach zawodowych oraz wzmocnienie tej wolności prawem do rokowań zbiorowych i strajku oraz akcji protestacyjnej stanowi niewątpliwie wyraz odejścia od charakterystycznego dla minionej epoki interwencjonizmu państwowego na rzecz dialogu i partnerstwa.

Konstytucja w art. 59 ust. 2 podkreśla prawo do rokowań związków zawodowych oraz pracodawców i ich organizacji jako podstawową negocjacyjną formę ustalania treści wzajemnych relacji między pracodawcami i pracownikami oraz ustalania treści łączących ich stosunków prawnych, zgodnie z zasadą dialogu i współpracy partnerów społecznych wynikającą z art. 20 ustawy zasadniczej²⁶. Rokowania powinny być także formą służącą zawieraniu układów zbiorowych pracy i innych porozumień²⁷. Prawa te wynikają z tego, że podstawowym obowiązkiem związków zawodowych jest ochrona pracowników jako osób będących jedną ze stron stosunku pracy. Związki zawodowe reprezentują zatem pracowników, a także bronią ich godności, praw oraz interesów materialnych i moralnych, zarówno zbiorowych, jak i indywidualnych²⁸.

Samo pojęcie rokowań nie jest zdefiniowane w Konstytucji RP, jednakże jego treść można ustalić na podstawie ratyfikowanej przez Rzeczpospolitą Polską Konwencji nr 154 Międzynarodowej Organizacji Pracy²⁹, której art. 2 definiuje rokowania jako wszelkie negocjacje między pracodawcą, grupą, organizacją lub organizacjami pracodawców a związkami zawodowymi prowadzone w celu określenia warunków zatrudnienia lub regulacji stosunków między pracodawcami a pracownikami lub między pracodawcami i ich organizacjami a związkami zawodowymi. Zgodnie z orzecznictwem Trybunału Konstytucyjnego: „prawo do rokowań nie jest

²⁴ Por. B. Leśniewicz, *Wolność zrzeszania się – refleksje na tle Konstytucji RP z 1997 r.*, [w:] T. Jasudowicz (red.), *Polska wobec europejskich standardów praw człowieka*, Toruń 2001, s. 171; W. Skrzydło, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Zakamycze 2000, s. 70.

²⁵ B. Banaszak, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2009, s. 298.

²⁶ P. Winczorek, *Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, Warszawa 2000, s. 81.

²⁷ Zob. W. Sanetra, *Konstytucyjne prawo do rokowań*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 1998, z. 12, s. 3–9; L. Florek, *Dostosowanie przepisów prawa pracy do Konstytucji*, „Przegląd Sądowy” 1998, nr 9, s. 9–10.

²⁸ Wyrok TK z dnia 18 października 2005 r., sygn. akt SK 48/03, OTK ZU 2005, nr 9A, poz. 101.

²⁹ Konwencja nr 154 Międzynarodowej Organizacji Pracy uchwalona w Genewie 19 czerwca 1981 r., [online] <www.mop.pl/doc/html/konwencje/k154.html>.

tylko środkiem realizacji interesów związków zawodowych i związków pracodawców, ale przede wszystkim służy ono realizacji interesów pracowników i pracodawców”³⁰.

Przyznanie związkom zawodowym oraz pracodawcom i ich organizacjom prawa do rokowań oraz zawierania układów zbiorowych pracy i innych porozumień nie oznacza wprowadzenia przez ustrojodawcę monopolu tych podmiotów na prowadzenie negocjacji i zawierania układów zbiorowych pracy. Konstytucja RP nie definiuje, podobnie jak pojęcia rokowań, pojęcia układów zbiorowych pracy ani zakresu spraw, które mają być w nim regulowane. Czyni to ustawodawca w kodeksie pracy³¹ i rozumie przez nie zakładowe lub ponadzakładowe porozumienie, zawierane między reprezentatywną zakładową lub ponadzakładową organizacją związkową a pracodawcą lub organizacją pracodawców, określające warunki, jakimi powinna odpowiadać treść stosunku pracy oraz wzajemne zobowiązania stron układu. Układ może obejmować nie tylko pracowników, ale również osoby świadczące pracę na innej podstawie niż stosunek pracy, członków rodzin pracowników oraz emerytów i rencistów. Charakter normatywny układów zbiorowych pracy budzi spory i kontrowersje³². Bogusław Banaszak uznaje, że utrwała się stanowisko traktujące je jako akty prawa powszechnie obowiązującego³³. Przeciwną tezę, która jest bliższa autorowi niniejszego artykułu, stawiał Lech Kaczyński, twierdząc, że w świetle art. 87 Konstytucji RP przepis art. 9 kodeksu pracy, nadający układom zbiorowym pracy, a także innym tzw. swoistym źródłom prawa pracy charakter normatywny w ścisłym tego słowa znaczeniu (tj. zaliczający je do prawa pracy), nie da się pogodzić z wymienionym przepisem Konstytucji³⁴.

Z art. 59 ust. 2 ustawy zasadniczej Trybunał Konstytucyjny wyprowadził m.in. wymóg zagwarantowania związkom zawodowym:

- prawa występowania z inicjatywą zawarcia układu zbiorowego;
- prawa uczestniczenia w rokowaniach dotyczących układu zbiorowego;
- swobody podejmowania decyzji w sprawie związania się wynegocjowanym układem zbiorowym;

³⁰ Wyrok TK z dnia 23 października 2001 r., sygn. akt K 22/01, OTK 2001, nr 7, poz. 215.

³¹ Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (Dz. U. nr 24, poz. 141 z późn. zm.).

³² Zob. W. Sanetra, *Źródła prawa pracy w świetle Konstytucji RP*, [w:] L. Florek (red.), *Źródła prawa pracy*, Warszawa 2000, s. 10.

³³ B. Banaszak, *Konstytucja Rzeczypospolitej...*, s. 301. Zgodnie z orzeczeniem SN: „Normatywny charakter układu zbiorowego pracy sprawia, że jego postanowienia podlegają wykładni wedle reguł obowiązujących przy interpretacji przepisów prawa. Wyjaśnienie przez strony postanowień układowych stanowi *sui generis* wykładnię autentyczną” (wyrok SN z dnia 22 kwietnia 1998 r., sygn. akt I PKN 62/98, OSNP 1999, nr 9, poz. 297).

³⁴ L. Kaczyński, *Wpływ art. 87 Konstytucji na swoiste źródła prawa pracy*, „Państwo i Prawo” 1998, nr 8, s. 61. Por. odmienne stanowisko L. Florek, *Zgodność przepisów prawa pracy z Konstytucją*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 1997, z. 11, s. 8 oraz polemikę L. Kaczyński, *W sprawie zgodności przepisów prawa pracy z Konstytucją*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 1998, z. 3, s. 40–42. Zob. także L. Kaczyński, *Układ zbiorowy pracy – problem konstytucyjny*, „Państwo i Prawo” 1999, nr 8, s. 11.

– możliwie szerokiego zakresu swobody w kontekście kształtowania treści układów zbiorowych³⁵.

Konstytucja w art. 59 ust. 3 przyznaje związkom zawodowym prawo do organizowania strajków pracowniczych i innych form protestu w granicach określonych w ustawie. Wobec braku definicji konstytucyjnej, należy posłużyć się prezentowaną w doktrynie definicją strajku pracowniczego, według której jest to zbiorowe zaprzestanie wykonywania pracy przez pracowników w celu rozwiązania sporu zbiorowego z pracodawcą dotyczącego warunków pracy, płac lub świadczeń socjalnych oraz praw i wolności związków pracowników lub innych grup, którym przysługuje wolność zrzeszania się w związkach zawodowych. Celem strajku mogą być nie tylko prawa i interesy ekonomiczne i socjalne, ale także i polityczne z nimi związane³⁶. Ustrojodawca przyznał prawo do organizowania strajków wyłącznie związkom zawodowym. Należy jednak pamiętać o zapisach art. 6 Europejskiej Karty Społecznej z 18 października 1961 r.³⁷, która przewiduje w przypadku konfliktu interesów przyznanie prawa do podejmowania akcji zbiorowych nie tylko związkom zawodowym, ale wszystkim pracownikom. Szczegółowo procedurę rozwiązywania sporów zbiorowych, a tym samym warunki legalności zgodnego z prawem korzystania z prawa do strajku reguluje (rozwijająca w tej materii postanowienia Konstytucji) ustawa z 23 maja 1991 r. o rozwiązywaniu sporów zbiorowych³⁸. Ustawa zasadnicza wskazuje przesłankę ograniczenia prowadzenia strajku lub jego zakazania, jaką jest wzgląd na dobro publiczne. Postanowienie to należy rozumieć w ten sposób, że przy podejmowaniu decyzji o strajku muszą być uwzględniane takie konstytucyjne wartości, jak np. bezpieczeństwo państwa, życie, zdrowie.

Ustawodawca określił następujące kategorie pracowników, którym nie przysługuje prawo do strajku: pracownicy organów władzy państwowej, administracji rządowej i samorządowej, sądów i prokuratury, jednostki sił zbrojnych, policji i ochrony przeciwpożarowej, Służby Więziennej, Straży Granicznej, Służby Celnej, ABW, CBA, BOR, Agencji Wywiadu, Służbach Wywiadu i Kontrwywiadu Wojskowego. Strajk nie jest dopuszczalny na stanowiskach pracy, urządzeniach, instalacjach, na których zaniechanie pracy zagraża życiu i zdrowiu ludzkiemu lub bezpieczeństwu państwa.

Ujęcie komparatystyczne wolności zrzeszania się w związkach zawodowych

Konstytucje państw europejskich, podobnie jak umowy międzynarodowe, znacznie częściej mówią o *prawie* niż o *wolności* zrzeszania się. Przykładowo,

³⁵ Wyrok TK z dnia 23 października 2001 r., sygn. akt K 22/01, OTK 2001, nr 7, poz. 215.

³⁶ B. Banaszak, *Konstytucja Rzeczypospolitej...*, s. 302.

³⁷ Dz. U. z 1999 r., nr 8, poz. 67.

³⁸ Dz. U. nr 55, poz. 236 z późn. zm.

Konstytucja Estonii określa w paragrafie 48, że: „Każdy ma prawo zrzeszać się w niekomercyjnych stowarzyszeniach i związkach”. Podobnie Konstytucja Grecji, według której (art. 12 ust. 1): „Grecy mają prawo, przestrzegając obowiązujących ustaw, do tworzenia niedochodowych związków i stowarzyszeń; korzystanie z tego prawa nie wymaga uprzedniego zezwolenia” oraz Konstytucja Hiszpanii (art. 22 ust. 1), w której: „Uznaje się prawo do zrzeszania się”. Konstytucja Litwy natomiast stanowi (art. 35), że: „Obywatelom gwarantuje się prawo do swobodnego zrzeszania się w stowarzyszenia, partie polityczne bądź zrzeszenia, o ile ich cele i działalność nie są sprzeczne z Konstytucją i ustawami. Nikt nie może być zmuszony do przynależności do jakiegokolwiek stowarzyszenia, partii politycznej bądź zrzeszenia”. O prawie do zrzeszania się mówią ponadto między innymi Konstytucje Belgii (art. 27), Słowacji (art. 29), czy Ukrainy (art. 36).

W ujęciu komparatystycznym wolność zrzeszania się w związkach zawodowych w konstytucjach innych państw europejskich jest zazwyczaj umieszczana w przepisach znajdujących się w rozdziałach poświęconych: stosunkom gospodarczym (Konstytucja Włoch), gospodarce narodowej i pracy (Konstytucja Republiki Litewskiej), prawom ekonomicznym i socjalnym (Konstytucja Republiki Słowackiej, Konstytucja Republiki Chorwackiej), prawom indywidualnym i społecznym (Konstytucja Grecji), prawom i wolnościom pracowniczym (Konstytucja Republiki Portugalskiej). Znamienny wydaje się fakt, że polski ustrojodawca umieścił wolność zrzeszania się w związkach zawodowych pośród wolności i praw politycznych. Poniższa tabela przedstawia przepisy konstytucyjne wybranych państw europejskich.

Wolność zrzeszania się w związkach zawodowych w konstytucjach wybranych państw europejskich

Państwo	Numer artykułu	Regulacja
Niemcy	9	Wszyscy Niemcy mają prawo zakładania związków i stowarzyszeń. (2) Zakazane są organizacje, których cele lub działalność są sprzeczne z ustawami karnymi, skierowane są przeciwko porządkowi konstytucyjnemu albo idei porozumienia między narodami. (3) Prawo zakładania organizacji mających na celu ochronę i poprawę warunków pracy oraz warunków ekonomicznych zapewnia się każdemu i przedstawicielom wszystkich zawodów. Porozumienia, które ograniczają to prawo lub uniemożliwiają korzystanie z niego, są nieważne, a stosowane w tym celu środki są sprzeczne z prawem [...].
Włochy	39	Organizowanie związków zawodowych jest swobodne. Na związki zawodowe nie może być nakładany inny obowiązek aniżeli ich rejestracja w urzędach lokalnych albo centralnych, stosownie do postanowień ustawowych. Warunkiem rejestracji jest przyjęcie w statutach związków zawodowych organizacji wewnętrznej opartej na podstawie demokratycznej. Zarejestrowane związki zawodowe mają osobowość prawną. Mogą one, reprezentowane jednolicie proporcjonalnie do liczby zapisanych członków, zawierać zbiorowe układy pracy z mocą obowiązującą dla wszystkich należących do kategorii, do których układ się odnosi.

Państwo	Numer artykułu	Regulacja
Litwa	50	Związki zawodowe powstają w sposób wolny i działają samodzielnie. Bronią zawodowych, ekonomicznych i społecznych praw oraz interesów ludzi pracy. Wszystkie związki zawodowe mają równe prawa.
Ukraina	36	Obywatele mają prawo do zrzeszania się w związkach zawodowych w celu obrony swoich praw oraz interesów pracowniczych i socjalno-gospodarczych. Związki zawodowe są organizacjami społecznymi, które jednoczą obywateli związanych wspólnymi interesami według rodzaju działalności zawodowej. Związki zawodowe tworzy się bez uprzedniego zezwolenia, w wyniku swobodnej decyzji ich członków. Wszystkie związki zawodowe mają równe prawa. Ograniczenia w członkostwie związków zawodowych określa wyłącznie niniejsza Konstytucja i ustawy Ukrainy.
Słowacja	37	1. Każdy ma prawo do swobodnego stowarzyszania się z innymi w celu ochrony swoich interesów gospodarczych i socjalnych. 2. Związki zawodowe powstają niezależnie od państwa. Ograniczenie liczby organizacji związkowych, jak i uprzywilejowanie niektórych z nich w przedsiębiorstwie albo w resorcie, jest niedopuszczalne. 3. Działalność organizacji związkowych i tworzenie oraz działalność innych zrzeszeń w celu ochrony gospodarczych i socjalnych interesów można ograniczyć ustawą, jeżeli zachodzi konieczność podjęcia niezbędnych środków w demokratycznym społeczeństwie ze względu na ochronę bezpieczeństwa państwa, porządku publicznego oraz praw i wolności innych.
Grecja	23	Państwo podejmuje odpowiednie działania na rzecz ochrony swobód związkowych i swobodnego korzystania z wynikających z nich praw, przeciw wszelkim naruszeniom tych praw, w zakresie określonym w ustawie.
Hiszpania	28	Wszyscy mają prawo do swobodnego zrzeszania się w związki zawodowe. Ustawa może ograniczyć lub wyłączyć stosowanie tego prawa w stosunku do sił lub formacji zbrojnych albo w stosunku do pozostałych instytucji poddanych dyscyplinie wojskowej oraz określi odrębności stosowania tego prawa w stosunku do funkcjonariuszy publicznych. Wolność związków zawodowych obejmuje prawo do zakładania związków zawodowych, do przystępowania do nich na zasadzie wyboru, jak również prawo związków zawodowych do tworzenia konfederacji oraz do zakładania międzynarodowych organizacji związków zawodowych lub przystępowania do nich. Nikt nie może być zobowiązany do przystąpienia do związku zawodowego.
Chorwacja	59	Wszyscy pracownicy w celu ochrony ich ekonomicznych i socjalnych interesów mają prawo zakładać związki zawodowe, swobodnie do nich wstępować lub z nich występować. Związki zawodowe mogą tworzyć zrzeszenia oraz przystępować do międzynarodowych organizacji związków zawodowych. Ustawa może ograniczyć tworzenie związków zawodowych w Siłach Zbrojnych i organach porządku publicznego.

Źródło: Tłumaczenia poszczególnych konstytucji opublikowane w serii „Biblioteka Sejmowa”.

Zasada bezpośredniego stosowania przepisów Konstytucji RP

W Konstytucji RP z 1997 r. wprowadzono mechanizmy normatywne mające służyć realności i stosowalności wolności i praw w niej zadekretowanych. Centralne znaczenie zdaje się mieć tutaj art. 8 ustawy zasadniczej, który w ust. 2 stanowi, iż przepisy Konstytucji stosuje się bezpośrednio³⁹, chyba że stanowi ona inaczej⁴⁰. W świetle postanowień cytowanych wyżej art. 12 i 59 Konstytucji, które wyznaczają nader konkretnie zakres wolności związkowych, nie ma wątpliwości, że nadają się one do bezpośredniego stosowania. Oczywiście wolności te nie mają charakteru absolutnego.

Bezpośrednie stosowanie Konstytucji RP sprzyja zwiększeniu zakresu realizacji i ochrony konstytucyjnych wolności i praw człowieka. Jednostka może się powoływać przed organami władzy publicznej, rozstrzygającymi jej sprawy indywidualnie, wprost na Konstytucję. Bezpośrednie stosowanie Konstytucji oznacza sytuację, w której normy ustawy zasadniczej obowiązują w obrocie prawnym danego państwa wprost – tzn. bez konieczności ich rozwinięcia aktami niższego rzędu. Jednakże do sfery bezpośredniego stosowania Konstytucji powinno się wliczać równoczesne stosowanie jej norm oraz norm ustawowych. Oznacza to, że podmiot stosujący prawo winien, biorąc pod uwagę nadrzędną moc prawną Konstytucji, dawać pierwszeństwo takim rozstrzygnięciom, które najlepiej realizują jej postanowienia⁴¹. Z praktyki ustrojowej państw demokratycznych wynika, że zasada ta obowiązuje wszystkie organy władzy publicznej, jak również powoływać się na nią mogą osoby fizyczne podległe prawu danego państwa w swoich stosunkach z ową władzą.

Bogusław Banaszak zauważa jednak, że kwestii bezpośredniego stosowania Konstytucji w Polsce towarzyszy spór o to, które podmioty powinny móc to czynić⁴². Skupia się on wokół bezpośredniego stosowania Konstytucji RP przez sądy. Przeciwnicy bezpośredniego stosowania ustawy zasadniczej⁴³ wskazują na zasadę

³⁹ Konstytucje różnie podchodzą do zasady bezpośredniego ich stosowania. Bogusław Banaszak wyróżnia trzy rozwiązania: milczenie konstytucji – tzn. nieustanowienie *expressis verbis* zasady bezpośredniego stosowania (np. Konstytucja Stanów Zjednoczonych z 1787 r.); przyjęcie reguły, że tylko niektóre postanowienia konstytucji stosowane są bezpośrednio (np. niemiecka ustawa zasadnicza z 1949 r., która w art. 1 ust. 3 stanowi, że prawa podstawowe jednostki wiążą ustawodawcę, władzę wykonawczą i wymiar sprawiedliwości jako prawo bezpośrednio obowiązujące); ustanowienie zasady bezpośredniego stosowania (np. wspomniany już art. 8 ust. 2 Konstytucji RP z 1997 r.) – zob. B. Banaszak, *Bezpośrednie stosowanie konstytucji w kontekście realizacji i ochrony praw i wolności*, [w:] M. Jabłoński (red.), *Wolności...*, s. 318.

⁴⁰ Zob. W. Skrzydło, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Kraków 2000, s. 20.

⁴¹ W ramach tej zasady wyróżnia się czasem – jako odrębny rodzaj jej bezpośredniego stosowania – także używanie jej norm dla motywacji wyroków lub interpretacji innych aktów prawnych użytych dla podjęcia rozstrzygnięcia indywidualnego. Zob. P. Tuleja, *Stosowanie Konstytucji RP w świetle zasady jej nadrzędności – wybrane problemy*, Kraków 2003, s. 57.

⁴² B. Banaszak, *Bezpośrednie stosowanie...*, s. 321.

⁴³ Zob. np. A. Zoll, *Związanie sędziego ustawą*, [w:] J. Trzcziński, A. Jankiewicz (red.), *Konstytucja i gwarancje jej przestrzegania. Księga pamiątkowa ku czci prof. Janiny Zakrzewskiej*, Warszawa 1996, s. 247.

związania sędziego ustawą i przytaczają poglądy wyrażone w uzasadnieniu jednego z orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego: „Bezpośrednie stosowanie Konstytucji nie oznacza kompetencji do kontroli konstytucyjności obowiązującego ustawodawstwa przez sądy i inne organy powołane do stosowania prawa. Tryb tej kontroli został bardzo wyraźnie i jednoznacznie ukształtowany przez samą Konstytucję. Art. 188 Konstytucji zastrzega do wyłącznej kompetencji Trybunału Konstytucyjnego orzekanie w wymienionych w nim sprawach bez względu na to, czy rozstrzygnięcie ma mieć charakter powszechnie obowiązujący, czy też ma ograniczać się tylko do indywidualnej sprawy. Domniemanie zgodności ustawy z Konstytucją może być obalone jedynie wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego, a związenie sędziego ustawą obowiązuje dopóty, dopóki ustawie tej przysługuje moc obowiązująca”⁴⁴.

Jednoznaczność powyższych poglądów bywa niekiedy osłabiona poprzez przyznanie sądom prawa do bezpośredniego stosowania Konstytucji RP jedynie wtedy, gdy rozpatrywana sprawa nie jest objęta regulacją ustawową. Odzwierciedleniem takiego stanowiska jest uzasadnienie wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego ośrodek zamiejscowy w Krakowie: „Podległość sędziego ustawie oznacza, że nie może on odmówić jej zastosowania, jeżeli nikt nie uchylił jej mocy obowiązującej. Sędzia nie może również wybierać między ustawą a Konstytucją, pomijać norm ustawowych i oceniać samodzielnie ich konstytucyjność, zwłaszcza że do tej roli jest powołany właśnie Trybunał Konstytucyjny. Bezpośrednie stosowanie Konstytucji, o którym ona sama mówi w art. 8 ust. 2, ma sens i zastosowanie tylko wtedy, gdy dana kwestia nie jest uregulowana ustawowo. Przyjęcie innego rozwiązania prowadziłoby do wniosku, że organ stosujący prawo może zawsze pominąć normę ustawową i zastosować normę konstytucyjną”⁴⁵.

Zdaniem B. Banaszaka, uznanie powyższych też organów władzy sądowniczej nie odpowiada jednak intencji ustrojodawcy, który stanowiąc zasadę bezpośredniego stosowania Konstytucji RP, nie uczynił od niej żadnych jednoznacznie sformułowanych wyjątków⁴⁶. Wskazuje na to również stanowisko Sądu Najwyższego, głoszące, że „sądy powszechne są uprawnione do badania zgodności stosowanych przepisów ustawowych z konstytucją” oraz uznające przeciwnie poglądy za „wyraźnie sprzeczne z przepisem art. 8 ust. 2 Konstytucji, który zobowiązuje do bezpośredniego

⁴⁴ Wyrok TK z dnia 31 stycznia 2001 r., sygn. akt P 4/99, OTK 2001, nr 1, poz. 5. Piotr Tuleja konstatuje, że chęć realizacji zasady pierwszeństwa Konstytucji sprawia, iż w rozstrzygnięciach sądowych dokonuje się pełne rozwinięcie konstytucyjnych przepisów, które przestają być ogólnie sformułowanymi dyrektywami czy ideami adresowanymi tylko do legislatywy i egzekutywy. Chęć ta leży również u podstaw ukształtowania się linii orzeczniczej sądów dopuszczającej konkretną kontrolę konstytucyjności ustaw. Linia ta nie znajduje jednak oparcia w przepisach Konstytucji. Sąd, odmawiając zastosowania ustawy i opierając swe rozstrzygnięcie wprost na Konstytucji, uzurpuje sobie kompetencję zastrzeżoną wyłącznie dla ustawodawcy. Tylko ustawodawca został bowiem upoważniony do sformułowania w oparciu o Konstytucję generalnych reguł wyznaczających ograniczenia konstytucyjnych praw. P. Tuleja, op. cit., s. 382.

⁴⁵ Wyrok NSA z dnia 27 listopada 2000 r., sygn. akt II S.A./Kr 609/98.

⁴⁶ B. Banaszak, *Bezpośrednie stosowanie...*, s. 323.

stosowania jej przepisów, przy czym pod pojęciem stosowanie należy rozumieć w pierwszym rzędzie sądowe stosowanie prawa⁴⁷.

Z powyższym poglądem polemizuje A. Józefowicz, twierdząc, że wynik badania przez sądy konstytucyjności ustaw może prowadzić tylko do oddalenia zarzutu niekonstytucyjności ustawy lub podstawowego aktu normatywnego albo odmowy zastosowania przepisu wykonawczego do ustawy w konkretnej sprawie sądowej. W przypadku, gdy sąd ma wątpliwości co do konstytucyjności ustawy, powinien przedstawić Trybunałowi Konstytucyjnemu pytanie prawne co do zgodności przepisu prawnego z Konstytucją. Dopiero po rozpoznaniu tego pytania prawnego i wydaniu przez Trybunał orzeczenia zawierającego odpowiedź na przedstawione pytanie prawne sąd powszechny może dalej prowadzić postępowanie sądowe i rozstrzygnąć konkretną sprawę, stosując do ustalonego w niej stanu faktycznego właściwą podstawę prawną⁴⁸.

W praktyce orzeczniczej sądów spór o to, czy sądy mogą bezpośrednio stosować Konstytucję RP, czy nie, wydaje się przechylać na korzyść poglądów dopuszczających tę możliwość. Sądy jej nie nadużywają i w sprawach dotyczących większej liczby osób lub mających większe znaczenie społeczne, zamiast same rozstrzygać konkretny przypadek, występują z pytaniem prawnym do Trybunału Konstytucyjnego, aby doprowadzić do trwałego wyeliminowania niekonstytucyjnej normy z systemu prawnego⁴⁹.

Podsumowanie

Wolność zrzeszania się stanowi niezwykle ważny element pośród praw i wolności politycznych. Jedną z form zrzeszania się są związki zawodowe, których istotą jest organizowanie się pracowników w celu obrony swoich interesów. Związek zawodowy może bowiem skuteczniej reprezentować interesy pracownika niż on sam. Na tle zaprezentowanych wcześniej uwag warto pokusić się o ocenę respektowania wolności zrzeszania się w związki zawodowe w obowiązującej ustawie zasadniczej. Punktem wyjścia będzie konstatacja, iż w swych podstawach respektuje ona standardy międzynarodowe. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r. podkreśla szczególnie rolę związków zawodowych w realizacji zasady pluralizmu. W myśl art. 12 Konstytucji Rzeczypospolita Polska zapewnia wolność tworzenia i działania związków zawodowych. Wolność zrzeszania się w związki zawodowe jest też gwarantowana przez art. 59 Konstytucji. Doniosłość konstytucyjnej regulacji przejawia się przede wszystkim w tym, że wolność tworzenia i działania związków zawodowych została uznana w art. 12 za jedną z podstawowych cech ustroju Rzeczypospolitej.

⁴⁷ Wyrok SN z dnia 7 kwietnia 1998 r., sygn. akt I PKN 90/98, OSNAP 2000, nr 1, poz. 6.

⁴⁸ A. Józefowicz, *Czy sądy mogą badać konstytucyjność ustaw*, „Prawo i Życie” 2000, nr 7, s. 20.

⁴⁹ Zob. A. Kabat, *Bezpośrednie stosowanie Konstytucji RP w orzecznictwie Naczelnego Sądu Administracyjnego*, [w:] K. Działocha (red.), *Bezpośrednie stosowanie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2005, s. 95.

Summary

Freedom of creation and functioning of trade unions as a feature of the Polish political system

Key words: freedom, to associated, trade unions, the Constitution, civil society.

Freedom of association has its origins in an idea of civil society. The civil society with long and complex history becomes a fundamental element in a nowadays discourse on a well governed state.

In such context an act of accession of Poland to European Union means integration with societies associating in various chains of associations, organisations, fundations, trade unions etc. – in the frame of what we used to call a civil society.

Freedom of association is an essential element among other political rights and liberties. Trade unions, for example, are a form of association. Basically, they are associations of workers organised to protect the interests of their members in front of the employer. A trade union can represent the rights of employees more efficiently than an employee itself.

The Constitution of the Republic of Poland of the 2nd April 1997 expresses freedom of association as a civil freedom. The Constitution emphasizes the particular role that trade unions play in accomplishing the rules of pluralism. The freedom of association in trade unions is guaranteed by article 59 of the Polish Constitution. The legislative system of the Third Republic of Poland secures favorable conditions for the development of pluralism and reinforces democratic law order and the idea of civil society.

